

УДК 339.972

ШАМБОРОВСЬКИЙ ГРИГОРІЙ,*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена дослідженню цивілізаційної приналежності, свідомості та ролі українців як самобутнього народу, що формується під впливом двох протилежних систем морально-етичних і соціально-економічних цінностей Європи та Азії. Автор наводить причини занепаду економічної культури й руйнування соціальних зв'язків в українському суспільстві внаслідок відсутності загальної позиції національної політичної та економічної еліти щодо завдань, цілей і призначення України на межі двох цивілізацій. Висвітлено проблеми геополітичної ідентичності та формування нового цивілізаційного світогляду українців, заснованого на глобальній економічній культурі.

Ключові слова: цінності, соціально-економічна культура, монополізація, мінізація економіки, принцип інновацій, консолідація, глобалізація, геополітика.

Постановка проблеми. З моменту виникнення нової європейської держави України минуло понад 20 років. За цей час українцям не вдалося досягти бажаного рівня економічного й соціального розвитку насамперед через деморалізовані відносини в суспільстві. Від початку відновлення української державності обман і корупція стали основними інструментами проведення реформ і збагачення недоброчесних політиків, бізнесменів, чиновників.

Декларовані цивілізаційні цінності української політичної та економічної еліти не відповідають вчинкам та амбіціям їх представників, що постійно загрожує зрадою державних інтересів заради власної користі. Накопичення матеріальних статків і прагнення до розкішного життя, яке для багатьох мешканців країни стало самоціллю, веде до руйнування соціальних зв'язків, заснованих на принципах справедливості, поваги й рівноправності, а особисті інтереси політиків і бізнесменів розпалюють ворожнечу в українському суспільстві.

Що є причиною перебування народу, який за рівнем освіченості й забезпечення природними ресурсами займає найвищі світові рейтинги, у перманентному стані економічної відсталості й духовного занепаду? Відповідей маємо декілька: тягар перехідного періоду, світові кризи, геополітичні інтереси сусідів та ін., але найкраще ситуацію можна пояснити деградацією моральних принципів і руйнуванням цивілізаційної ідентичності українців.

Ситуація ускладнюється невизначеністю українського суспільства щодо свого походження й призначення в умовах розвитку геополітичних процесів у Європі. На важливості геополітичного становища України ще в минулому столітті наголошував Ю. Липа: "Українські землі не є ніякою закутиною. Під оглядом торговельним і геополітичним - це одна з найважливіших земель світу. Це значення України тільки

зростатиме в сучасному" [3, с. 118]. Зважаючи на внутрішні та зовнішні проблеми становлення України як згуртованої, незалежної й економічно розвинутої країни в Центральній-Східній Європі, українці повинні усвідомити своє місце й роль у сучасних геополітичних та геоekonomічних процесах і згуртуватися заради збереження та розвитку свого народу й держави.

Аналіз досліджень та публікацій. Цивілізаційні теорії набули особливої актуальності насамперед завдяки дослідженням О. Шпенглера, А. Дж. Тойнбі, С. Гантінгтона і Ф. Фукуями. Українські вчені Ю. Пахомов, А. Гальчинський, О. Гончаренко неодноразово звертаються до цивілізаційних теорій, що дозволяють вийти за межі мислення в рамках держави, розкриваючи загальні цивілізаційні основи міждержавної взаємодії на основі усвідомлення власної цивілізаційної ідентичності.

Пошук відповідей на запитання щодо походження та джерел української ідентичності відбувався в українській історичній, філософській та міжнародно-політичній науці від кінця XIX ст. Цій темі були присвячені праці М. Драгоманова, М. Грушевського, М. Міхновського, Д. Донцова, С. Рудницького і Ю. Липи. Усі вони переконливо обґрунтовували потребу орієнтації України на Схід, на Захід, на Північ і Південь. Наприклад, С. Рудницький висловлював думку, що зовнішньополітичним орієнтиром України мав бути Захід, Ю. Липа - Південь і частково Північ. Цю тему розглядають у багатьох сучасних публікаціях, зокрема, вчені О. Коппель й О. Пархомчук роблять великий внесок у дослідження історико-цивілізаційних проблем України.

Незважаючи на ряд фундаментальних досліджень цивілізаційної приналежності та ідентичності українців, проблеми невизначеності української нації щодо власних морально-етичних та соціально-еко-

номічних цінностей у сучасних умовах подолання комуністичного спадку й накопичення первісного капіталу залишаються недослідженими. Також в українських наукових публікаціях бракує досліджень геополітичних процесів і їх впливу на національну свідомість українців.

Мета статті - на основі цивілізаційних теорій та сучасних досліджень соціально-економічних цінностей в Україні проаналізувати внутрішні та зовнішні чинники трансформації та ціннісних пріоритетів українців на початку XXI ст. Для досягнення мети слід виконати такі завдання: розглянути сучасний стан консолідації й добробуту населення України в умовах регіоналізації світової економіки.

Регіонал основного матеріалу. Ураховуючи географічне розташування та історичні події, Україна знаходиться не лише на кордоні між Європою та Азією, але розділяє дві системи культурних цінностей у Євразії. Відомий стратег-політолог С. Гантінгтон відніс Україну до розряду так званих "розірваних" країн між західною католицькою цивілізацією і російським православним світом. На долю нашої держави випало важке цивілізаційне випробовування: бути в центрі соціально-економічних інтересів та конфліктів між Сходом і Заходом. Конфлікт чи "зіткнення цивілізацій", незалежно від того, чи він був спричинений економічними, релігійними чи ідеологічними інтересами, сприяв тому, що на початку XXI ст. Україна має дві системи цінностей і є унікальною біполярною державою в центрі Європи.

Деякі європейські та світові лідери не приховують занепокоєння ситуацією й наголошують, що саме від України залежить геополітична та гео-економічна карта Європи. За висловом відомого американського політика З. Бжезінського, "Євразія залишається "шахівницею", на якій продовжується боротьба за світове панування, і така боротьба зачіпає геостратегію - стратегічне управління геополітичними інтересами" [8].

Українська історія - невід'ємна частина всесвітньої історії від Київської Русі (у сучасних версіях - від "протослов'ян, праслов'ян, давніх слов'ян" з III тисячоліття до н. е.). Українські землі одвічно є важливими ресурсами й мають стратегічне геополітичне значення на кордоні Європи та Азії.

У книзі Л. Залізняка згадана низка праць, присвячених питанням етногенезу українців, у яких чітко, логічно й на високому фаховому рівні описано історичний процес розвитку відносин українських держав із західними й східними сусідами, що в сучасному розумінні були фактично інтеграційними процесами то в одну, то іншу цивілізацію. Автор переконливо доводить, що український народ завжди був частиною західноєвропейської цивілізації, і наводить факти та події, які призвели до її поглинання східноєвропейською цивілізацією, яку уособлювала Російська імперія та її прямиий спадкоємець - СРСР [2].

Національна ідея та зовнішньоекономічні пріоритети набули особливої актуальності протягом років незалежності, коли українцям знову випала можливість будувати державу, засновану на власних історичних, політичних, соціокультурних та економічних інтересах. Однак українське суспільство за двадцять років не змогло визначитися ні з етичними, ні з

національними і, тим паче, із цивілізаційними цінностями, які б дали змогу сформуванню своїх інтересів і завдань.

Про невизначеність українців щодо цивілізаційної орієнтації та взаємозаперечності соціально-економічних цінностей написано вже чимало. Про комплекс біполярності українців пише, зокрема, М. Рябчук: "Українці у різних соціологічних опитуваннях дають дивовижні відповіді: дві третини, наприклад, хочуть у ЄС і водночас дві третини - у союз із Росією й Білоруссю; дві третини хочуть вільного ринку й демократичних свобод, і так само дві третини - планово-розподільчої економіки й авторитарної твердої руки; дві третини шанують Шевченка й Грушевського, і дві третини - Леніна й Петра Першого" [5].

Завдяки західним цінностям відбувся революційний "перелом" у свідомості українців, що сприяло інтенсивному розвитку особистості та її творчого потенціалу. Раптовий перехід від соціалізму до індивідуалізму, егоцентризму та масова культура споживання відзначилися жорстокістю й байдужістю до співгромадян, що проявилось соціальною несправедливістю та розшаруванням суспільства. Кардинальна зміна суспільної системи, що відбулася за останні десятиліття в Україні, потребує переоцінки значущості багатьох фундаментальних цінностей. Молоде покоління українців уже не пов'язане з колишніми цінностями, але й не повністю прийняло цінності вільного демократичного суспільства.

Становлення соціально-економічних цінностей в Україні складне внаслідок того, що вже майже століття українцям нав'язують ідеї, які чужі для самої, вольової та унікальної нації й суперечать здоровому глузду та природі людини.

Найболючішим і несправедливим можна вважати насильницький спосіб комуністичної влади формування "радянської людини", яка майже зруйнувала найважливіші цінності українців - любов до праці, повагу до батьків і предків, пошану до громади, віру в Бога.

Радянська система цілеспрямовано впливала на особистість, починаючи від дитячого садка й закінчуючи трудовими зборами. Вироблялися риси світоглядю, погляди на життя, звички, традиції, які за багато десятиліть глибоко закріпилися у свідомості людей колишнього СРСР.

Але навіть тепер, після того, як комуністична диктатура відійшла в минуле й виросло нове покоління українців, які ніколи не чули фальшивої пропаганди й не відчували страху перед тоталітаризмом, в українському суспільстві надалі відбуваються процеси руйнування національних цінностей, заснованих на повазі до праці й співгромадян. У державі бракує національної економічної культури, немає розуміння структури й механізмів перехідної економіки та вміння виконувати конкретні економічні ролі в ринкових умовах.

Загальною тенденцією глобалізованого світу є пошук універсальних цінностей, очевидною стає потреба чіткого визначення пріоритетів, які, з одного боку, найбільше відповідають актуальним економічним і соціальним потребам людства, а з іншого - сприятимуть розвитку національних держав. Дослідники акцентують увагу на психологічних особливостях індивідів і шукають спільних рис у поведінці

та потребах людей у світі, незалежно від їхніх національних, ідеологічних, релігійних чи будь-яких інших переконань.

Біологічна еволюція передбачає закономірний розвиток усіх життєвих процесів завдяки зміні генних кодів. Термін "еволюція" широко застосовують у різних комбінаціях. Наприклад, часто говорять про культурну, соціальну, економічну, цивілізаційну та іншу еволюцію. У багатьох публікаціях автори намагаються пояснити, виокремити і навіть сформулювати наукову новизну, використовуючи це поняття. Однак у кожному випадку передбачається розвиток, здебільшого позитивний. Еволюція розглядається як накопичення досвіду, кількості переживань, щоб при досягненні достатньої сили зробити квантовий стрибок на новий, складніший і вищий рівень. Проте слід пам'ятати, що еволюційний стрибок вимагає значних ресурсів - витрат енергії й матерії.

Починаючи від епохи пізнього середньовіччя, людство застосувало ефективний чинник науково-технічного прогресу: принцип інновацій, заснований на антропоцентризмі, згідно з яким людина вбачає своє призначення в перетворенні природи. Це значно прискорило формування техногенної цивілізації, де принцип інновацій є детермінантою суспільного розвитку й основною аксіологією виховання. Сутнісною рисою техногенної цивілізації є пошук і застосування нових технологій, до яких належать не тільки виробничі технології (що забезпечують економічне зростання), а й технології соціального управління й соціальних комунікацій. Ідеал індустріалізму, наукова раціональність, активно-діяльнісне ставлення людини до світу, вільної особистості, права людини - ці цінності техногенної цивілізації створили новий тип людини, де її роль у суспільстві визначається інноваційною діяльністю [6].

Історичне підґрунтя західного типу етики й економіки формувалося під впливом античності, християнства, індивідуалізму та демократичних традицій. Східні цивілізації були сформовані під впливом мусульманства та буддизму, провідної ролі держави, домінування колективізму й бюрократії над правами особистості.

Зважаючи на трагічність розвитку цивілізаційних процесів, прогресивна частина людства обрала ідеї європейського демократичного суспільства: права людини, рівність, мир, соціальну справедливість, демократію, свободу, безпеку громадян, взаємозалежність, плюралізм, культурну різноманітність, відкритість, відповідальність, партнерство, бережливе ставлення до навколишнього середовища, що суттєво сприяє соціально-економічному розвитку країн та регіонів.

З іншого боку, в сучасному світі ще є й розвиваються цінності, засновані на колективізмі, які часто заперечують інтереси, цілі та свободи окремого громадянина. Крайніми виявами колективізму в історії людства можна вважати: інтереси нації - нацизм, держави-корпорації - фашизм й інтереси "трудящих мас" - комунізм.

Такі тенденції розвитку сучасних цивілізацій свідчать про, те що людство на початку XXI ст. ще не змогло визначитися з єдиним правильним способом соціального й економічного розвитку. Воно випробовує по-новому старі концепції розвитку -

відбувається заміна антропоцентризму теоцентризмом, космоцентризмом - людство постійно в пошуку оптимальної рівноваги між внутрішніми й зовнішніми потребами.

В Україні ця проблема загострена через нестримне бажання досягнути піку корисності споживання, що супроводжується нехтуванням духовних цінностей. Однак назвати це прагненням української еліти до гедонізму (грецьк. задоволення, насолода), що пов'язує моральне добро із задоволенням, дуже важко.

Проблеми не розв'язані і не можуть бути вирішені, якщо ринковій економіці, яка ґрунтується на принципах лібералізму й демократії, суперечить культура суб'єктів господарювання, притаманна радянській економіці, коли рішення ухвалювало обмежене коло осіб на підставі спеціальної (інколи й кулуарної) інформації. В Україні трансформація радянської соціально-економічної системи цінностей призвела до формування особливого типу монополізації економіки й політики - олігархії, яка є крайнім виявом розшарування суспільства й загрожує новими конфліктами.

Олігархічна модель розвитку держави не є новим явищем в історії світової економіки. Багато країн пройшли через це випробування на шляху до демократичного устрою та ефективної соціально-економічної системи. Зокрема, у США на початку XX ст. тресті контролювали майже всі галузі економіки. І навіть тепер елементи монополій частково наявні в ринкових відносинах розвинутих країн. Із середини XX ст. монополії отримали нову назву - "транснаціональні компанії", і відтоді є інтенсивними учасниками та рушійною силою інтеграційних і глобалізаційних процесів у сучасному світі. Доречно згадати, що це передбачив ще наприкінці XIX ст. М. Туган-Барановський, коли відзначав формування картелів у вугільній і сталеварній промисловості в Європі.

Україні також не вдалося оминати драматичного світового досвіду накопичення й перерозподілу початкового капіталу. Ситуація істотно погіршилася внаслідок економічного спаду, спричиненого кризою 2008 р. Українці втратили заощадження та інвестиції, обсяг яких достовірно не відомий. За оцінкою МВФ, ВВП України, обчислений у доларах США, за 2009 р. скоротився на 35,6 % (179,6 млрд дол. у 2008 р. проти 115,7 млрд дол. у 2009 р.). Україні було потрібно 5 років, щоб ледве відновити докризовий обсяг ВВП - 1,4 трлн грн у 2012 році.

Значне скорочення виробництва й девальвація національної валюти внаслідок економічної кризи й безвідповідальності нинішньої та попередньої політико-економічної еліти призупинили економічний розвиток і ще більше тінізували економічні відносини в Україні. За різними оцінками, тіньовий сектор економіки становить 30-40 % ВВП, деякі експерти, наприклад, австрійський економіст Ф. Шнайдер, який понад 30 років вивчає неформальну економіку у світі, в Україні констатує 56 % тінізації ВВП [7]. Це найвищий рівень серед усіх пострадянських країн і колишнього соціалістичного табору. Однак у сучасних умовах, коли держава вкотре може змінити правила гри, неформальні економічні відносини дають шанс на економічний розвиток. Найгіршим у цьому є величезний тягар корупції, яка не лише спотво-

рює моральні цінності українців, а й вилучає величезні суми грошей з реального сектора економіки.

Узагальнюючи феномен пострадянської соціально-економічної культури, С. Матвеев, Л. Лясота стверджують, що її неможливо укласти в загальноприйняті типологізації та класифікації, вона характеризується поєднанням декількох різномірних шарів, елементів, які можна згрупувати в такі блоки:

- фрагментарність, що проявляється поєднанням особливостей вияву елементів традиційно українських, радянських (цінностей патерналістської культури) і модерністських (цінностей капіталістичної культури, які запозичуються разом із західними ринковими інститутами);

- високий ступінь гетерогенності економічної культури - існування багатьох класових, національних, регіональних, конфесійних та інших субкультур;

- конфліктність - недостатність базового консенсусу в суспільстві щодо економічних цінностей, високий ступінь напруженості між соціально-класовими угрупованнями;

- амбівалентність, яка виявляється в одночасній підтримці різних економічних цінностей [4].

Нааявне також твердження, що для пострадянської людини ринкова економіка - це імперіалістична економіка визиску трудящих, підприємець мислить лише категоріями експлуататора найманої праці, а звичайна людина не потребує демократичних свобод, бо привчена до державного патерналізму. Вона має пасивну психологію, не здатна взяти відповідальність за власне працевлаштування й зайняти активну позицію в громадському житті [1].

Однак така, здавалось би, вичерпна характеристика пострадянського українського суспільства вносить більше запитань, аніж відповідей, і найважливіше з них - чи насправді все так безнадійно? Адже якщо прийняти такий стан справ, то українці не мають шансів на згуртовану й незалежну державу. На щастя, це не зовсім так. Адже події Помаранчевої революції 2004-2005 рр. засвідчили активність, солідарність і згуртування українського народу. Можливо, тоді спрацювала історична пам'ять, можливо, висока освіченість, завдяки якій українці здатні долати стереотипи й об'єднуватися заради спільного добробуту. Народ України ще зберігає спадщину радянської, тепер уже й пострадянської культури, але матеріально й, щонайважливіше, духовно - спрямований на розвиток власної давно вимріяної самостійної держави.

Соціальні зміни призводять до поступового утвердження в суспільній свідомості нової системи ціннісних орієнтацій. Сьогодні відбувається формування особливого соціокультурного типу нового українця, який інтегрований на світові соціально-економічні процеси й залежить більше від них, аніж від пережитків минулого.

Це засвідчила економічна криза 2008 р., коли виявилось, що не лише національна економіка вразлива до зовнішніх шоків, але й соціально-економічні цінності українців безпосередньо залежать від змін глобальної економічної культури. Україна інтегрована у світову економіку, засновану на принципі лібералізму й вільного ринку, де конкуренція визначає дохід кожного учасника, тому добробут українців залежить від ефективності виробництва й споживання на внутрішньому та на світовому ринку. Це озна-

чає, що національна економічна культура не лише повинна ґрунтуватися на принципах ринкових відносин, але й інтегруватися відповідно до особливостей світової економічної культури.

Висновки

Проблеми трансформації цивілізаційних цінностей і консолідації українців можна пояснити, по-перше, масштабом руйнувань соціально-економічних відносин у суспільстві, по-друге, бажанням якомога швидше задовольнити грандіозний дефіцит у споживанні й по-третє, несформованістю в Україні свідомої національної еліти, яка б не намагалася проголошувати ілюзорні пріоритети, а озвучила дійсні людські цінності, однаково зрозумілі для селянина, підприємця, вчителя й чиновника, на яких повинна будуватися вільна й багата держава.

Щоб самостійно вирішувати власні проблеми, українці мають нарешті чітко визначити власну ідентичність, а національні еліти досягти консенсусу в плануванні подальшого соціально-економічного розвитку й сконцентрувати зусилля для вирішення децентралізованих тенденцій у державі й суспільстві.

Україна на початку XXI ст. сформувалася як учасник інтеграційних процесів і відіграє важливу роль саме на межі цивілізацій, що потребує відповідної форми регіональної політичної та економічної організації. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі та значення в житті суспільства, а також дії відповідно до власних переконань і цінностей. Від того, яку систему цінностей обере чи сформує українське суспільство на сучасному етапі, залежить не лише доля нашої держави, а й майбутнє всієї Європи.

Українцям варто самоутвердитися як самобутньою центрально-слов'янському етносу - європейському народу, який глибоко шанує європейські принципи етики та моралі, і розпочати "велике завдання" - творити "живу синтезу" західної та східної культур, у термінах модерної історіософії І. Лисяка-Рудницького.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гирич І. Чому необхідно переосмислювати минуле? / І. Гирич, Ю. Шаповал. - К. : Фонд Конрада Аденауера, 2010. - 44 с.
2. Залізняк Л. Українці: витоки та історичні долі / Л. Залізняк. - К. : Темпора, 2011. - 424 с.
3. Липа Ю. Призначення України / Ю. Липа. - Нью-Йорк : Говерля, 1953. - 307 с.
4. Матвеев С. Економічна соціологія / С. Матвеев, Л. Лясота. - Суми : Університетська книга, 2006. - 184 с.
5. Рябчук М. Україна на цивілізаційному роздоріжжі: спокуса третього шляху / М. Рябчук // VI Культурологічні читання пам'яті В. Підкопаєва "Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів" : зб. мат. всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 3-5 червня 2008 р. - К. : ДАКККІМ, 2009. - С. 3-4.
6. Яницький М. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. Яницький. - Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. - 204 с.
7. Schneider F. The Shadow Economy in Europe 2011 / F. Schneider. - Chicago : A.T. Kearney, 2011. - 16 p.
8. Бжезінський Зб. Велика шахівниця / Зб.Бжезінський [перекл. з англ. О. Фешовець]. - Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 2000. - 236 с.

Шамборовский Григорий,

кандидат экономических наук, доцент кафедры международных экономических отношений Львовского национального университета имени Ивана Франко

ТРАНСФОРМАЦИЯ ЦИВИЛИЗАЦИОННЫХ ЦЕННОСТЕЙ УКРАИНЦЕВ В УСЛОВИЯХ РЕГИОНАЛИЗАЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена исследованию цивилизационной принадлежности, сознания и роли украинцев как самобытного народа, формирующегося под влиянием двух противоположных систем морально-этических и социально-экономических ценностей Европы и Азии. Автор приводит причины упадка экономической культуры и разрушение социальных связей в украинском обществе из-за отсутствия общей позиции национальной политической и экономической элиты относительно задач, целей и назначения Украины на границе двух цивилизаций. Освещены проблемы геополитической идентичности и формирования нового цивилизационного мировоззрения украинцев, основанного на глобальной экономической культуре.

Ключевые слова: ценности, социально-экономическая культура, монополизация, теневизация экономики, принцип инноваций, консолидация, глобализация, геополитика.

Shamborovskyi Grygorii,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of International Economic Relations Department, Ivan Franko Lviv National University

TRANSFORMATION OF CIVILIZATIONAL VALUES OF UKRAINIANS IN TERMS OF THE REGIONALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Although there has been a lot of research done on the civilizational belonging and identity of Ukrainians, issues of uncertainty of the Ukrainian nation regarding its own moral and socioeconomic values in the current terms of overcoming the communist legacy and the accumulation of primitive capital have remain unexplored. Ukrainian scholarly publications also lack research on geopolitical processes and their impact on the Ukrainian consciousness.

The article is on the research of the civilizational identity, consciousness, and the role of Ukrainians as a distinctive people that is shaped by two opposite systems of moral and socioeconomic values of Europe and Asia.

On the basis of civilizational theories and current research on socioeconomic values in Ukraine, the author analyzes internal and external factors of the transformation and priority of values of Ukrainians in the beginning of the twenty-first century and considers the current state of consolidation and welfare of the population of Ukraine in the conditions of the regionalization of the world economy.

The author gives reasons for the decline of economic culture and destruction of social relations in Ukrainian society due to the lack of general positions of the national political and economic elite regarding the objectives, goals, and purpose of Ukraine on the border of two civilizations. The article covers the problems of geopolitical identity and the formation of a new civilized worldview of Ukrainians, based on the global economic culture.

Keywords: values, socio-economic culture, monopolization, shadow economy, the principle of innovation, consolidation, globalization, geopolitics.

REFERENCES

1. Gyrych I., Shapoval Y. (2010), *Chomu neobchidno pereosmysliuvaty mynule? [Why is it necessary to rethink the past?]*, Fond Konrada Adenauera, Kyiv, 44 p.
2. Zaliznyak L. (2011), *Ukrainci: vytoky ta istorychni doli, [Ukrainian: Origins and historical fate]*, Tempora, Kyiv, 424 p.
3. Lypa Y. (1953), *Pryznachennya Ukrainy, [Purpose of Ukraine]*, Goverlya, Nyu-York, 307 p.
4. Matveiev S., Lyasota L. (2006), *Economic Sociology*, Universitetska knyga, Sumy, 184 p.
5. Ryabchuk M. (2009), Ukraine at the crossroads of civilization: the temptation third way, *VI Cultural Podkopaeva memory reading «National language and cultural space of Ukraine in the context of globalization and European integration processes»*, DAKKiM, Kyiv, pp. 3-4.
6. Yanickii M. (2000), *Cennostnye orientacii lichnosti kak dinamicheskaya sistema, [Values of personality as a dynamic system]*, Kuzbassvuzizdat, Kemerovo, 204 p.
7. Schneider F. (2011), *The Shadow Economy in Europe 2011*, A.T. Kearney, Chicago, 16 p.
8. Brzezinski Zb. (1998), *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, USA, 240 p.

© Шамборовський Григорій

Надійшла до редакції 20.05.2013